IL-QORTI TAL-APPELL KRIMINALI

Onor. Imħallef Dr. Aaron M. Bugeja M.A. (Law), LL.D. (melit)

Illum il-25 ta' Ġunju 2020

Appell numru 429 tal-2017

Il-Pulizija
vs
Desiree CAMILLERI

Il-Qorti:

1. Dan huwa appell minn sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) nhar is-26 t'Ottubru 2017 fil-konfront ta' Desiree CAMILLERI detentriċi tal-karta tal-identità bin-numru 558177M li ġiet mixlija talli fl-10 ta' Settembru 2016 għall-ħabta tal-għaxra u nofs ta' filgħodu fil-Park Nazzjonali f'Ta' Qali, b'nuqqas ta' ħsieb, bi traskuraġni jew b'nuqqas ta' ħila fl-arti jew fil-professjoni jew b'nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti tat-traffiku, involontarjament ikkaġunat offiża ta' natura gravi fuq il-persuna ta' Christiensen

Micallef. Il-Qorti ġiet mitluba wkoll li tikkundanna lill-ħatja għall-ħlas tal-ispejjeż peritali.

2. Permezz tas-sentenza aktar 'il fuq imsemmija, il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali, sabet lill-imputata ħatja tal-imputazzjoni miġjuba kontra tagħha minħabba li kienet traskurata u b'nuqqas ta' diliġenza ta' *bonus paterfamilias* u kkundannatha għal multa ta' mitejn euro u l-ħlas tal-ispejjeż peritali.

3. Illi minn din is-sentenza Desiree CAMILLERI interponiet li permezz tiegħu talbet lil din il-Qorti tħassar u tirrevoka s-sentenza appellata u minflok tillibera lill-appellanti minn kull imputazzjoni, ħtija u piena. Dan wara li ppremettiet, in suċċint, is-segwenti : -

(a) Dak li saħaq Robert Bugeja fil-konfront tagħha kienu kollha provi inamissibbli u dan peress illi hu kien ko-akkużat;

(b) L-appellanta ċaħdet dak kollu li xehed l-ispettur Eliot Magro dwar dak li allegatament qaltlu l-appellanta. L-appellanta tgħid li hija ma rrilaxxat l-ebda stqarrija ma' dan l-Ispettur. Tgħid li kelmitu biss qabel il-proċedura quddiem il-Qorti tal-Maġistrati minħabba li kienu ser jinnotifikawha bil-proċedura u biex jaċċertaw li tkun id-dar. Infatti l-ebda stqarrija ma ġiet eżebita. Jidher li hu fixkel dak li qallu Bugeja ma dak li suppost qaltlu l-appellanta. Fi kwalunkwe każ, dak li setgħet stqarret lill-Ispettur Magro għandu jiġi skartat in kwantu kontradett minn provi oħra kif ukoll fid-dawl ta' ġurisprudenza reċenti.

(c) Hija tikkritika wkoll il-fatt li l-Qorti tal-Maġistrati osservat li kien hemm inkonsistenzi bejn dak li stqarret l-appellanti a tempo vergine u dawk li qalu x-xiehda okulari, ma kienetx osservazzjoni korretta. Minn imkien ma rriżulta illi l-appellanta poġġiet lit-tifel fuq id-dar tal-Labrador u hi ma avviċinatx lis-sid tal-klieb iżda vice versa. Ma jirriżultax lanqas mill-provi illi Bugeja qalilha sabiex ma tmissx lill-klieb.

(d) Ittenni li l-provi prodotti jikkoroboraw dak li stqarret l-appellanta dwar kif seħħew il-fatti. L-appellanta għamlet referenza għal ġurisprudenza Maltija dwar ir-reat kolpuż fejn indikat l-elementi li riedu jiġu ppruvati mill-Prosekuzzjoni, iżda li f'dan il-każ ma ġewx hekk pruvati. Tgħid li ma kienx hemm ness ta' kawżalita'. Ma tressqitx prova li kienet hi li resqet lejn il-kelb Rottwieller. Rigward l-element tal-prevedibilita' tgħid li hi kienet semmai qegħda tilgħab ma kelb ieħor filwaqt li l-kelb li aggredixxa lil minuri kien ir-Rottweiler u mhux il-Labrador li kienet qegħda tilgħab miegħu. Apparti minn hekk ir-Rottwieller kien mad-*dog trainer* tiegħu u b'hekk hi ma setgħetx tobsor kif dan il-kelb setgħa jirreaġixxi. B'hekk il-Prosekuzzjoni naqset milli tipprova l-element tal-prevedibbilita wkoll.

Ikkunsidrat : -

4. Illi nhar l-10 ta' Settembru 2016 l-għassa tar-Rabat, Malta rċevew espost mingħand Emanuel Camilleri, ir-raġel tal-appellanta, li dakinhar filgħodu filwaqt illi kienu ċ-ċentru Nazzjonali ta' Ta' Qali, in-neputi tiegħu, tarbija ta' ħdax il-xahar, kien safa' migdum minn

kelb tar-razza Rottweiller. Skond dan l-espost, meta martu, senjatament l-appellanta, kienet resqet lejn sid il-kelb Robert Bugeja hi talbitu sabiex tmiss il-klieb. Wara li pproċediet biex tmisshom, l-appellanta għaddiet it-tarbija lill-ommu li kienet ukoll fil-kumpanija tagħhom. F'dak il-mument ir-Rottwieller, li kien ħdejn sidu, ħataf lit-tarbija mill-ħarqa, bil-konsegwenza illi ċarratlu l-i *scrotum* u t-tifel spiċċa bla ħarqa jew *shorts*.

5. Irriżulta wkoll illi Robert Bugeja kellu żewġt iklieb, ir-Rottweiller de quo u Labrador. It-tnejn kienu ħdejn sidhom. Robert Bugeja wkoll ġie mitkellem fejn filwaqt li kkorobora fil-biċċa li-kbira u qal ukoll illi kif ta struzzjonijiet lill-kelb jieqaf dan waqaf u kien hu stess illi offra li jċempel lill-ambulanza iżda huma xtaqu jmorru dritt il-Mater Dei.

Ikkunsidrat : -

6. Illi din il-Qorti hija Qorti ta' reviżjoni tas-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati u ma tbiddilx l-apprezzament tal-provi magħmul mill-Qorti tal-Maġistrati meta dik il-Qorti tkun legalment u raġonevolment korretta fl-apprezzament li hija kienet għamlet. Fis-sentenza ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Emanuel ZAMMIT*** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri)[1] intqal:-

[1] Tal-21 t'April 2005. Ara wkoll Ara, fost ohrajn, l-Appelli Kriminali Superjuri: ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Domenic Briffa***, 16 ta' Ottubru 2003; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Godfrey Lopez*** u r-***Repubblika ta' Malta v. Eleno sive Lino Bezzina*** 24 ta' April 2003, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Lawrence Asciak sive Axiak*** 23 ta' Jannar 2003, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Mustafa Ali Larbed***; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Thomas sive Tommy Baldacchino***, 7 ta' Marzu 2000, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Ivan Gatt***, 1 ta' Dicembru 1994; u ***Ir-Repubblika ta' Malta vs George Azzopardi***, 14 ta' Frar 1989; u l-Appelli Kriminali

> kif dejjem gie ritenut huwa principju stabbilit fil-gurisprudenza ta' din il-Qorti li hija ma tiddisturbax l-apprezzament dwar il-provi maghmul mill-ewwel Qorti jekk tasal ghall-konkluzjoni li dik il-Qorti setghet ragjonevolment u legalment tasal ghall-konkluzjoni li tkun waslet ghaliha. Fi kliem iehor, din il-Qorti ma tirrimpjazzax id-diskrezzjoni fl-apprezzament tal-provi ezercitata mill-ewwel Qorti izda taghmel apprezzament approfondit tal-istess biex tara jekk dik l- ewwel Qorti kinitx ragjonevoli fil-konkluzjoni taghha. Jekk, izda, din il-Qorti tasal ghall-konkluzjoni li l-ewwel Qorti, fuq il-provi li kellha quddiemha, ma setghetx ragjonevolment jew legalment tasal ghall-konkluzjoni li tkun waslet ghaliha, allura din tkun raguni valida, jekk mhux addirittura impellenti, sabiex din il-Qorti tiddisturba dik id-diskrezzjoni u konkluzjoni.

7. Anke jekk din il-Qorti tistħarreġ ix-xiehda li tkun tressqet quddiem il-Qorti tal-Maġistrati, ir-rwol ta' din il-Qorti jibqa' dak ta' reviżjoni tad-deċiżjoni mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati. Fil-kors ordinarju tal-funzjoni tagħha, ma ssirx Qorti ta' ritrattazzjoni, u ma terġax tisma' l-każ u tiddeċiedi l-każ mill-ġdid. Id-deċiżjoni jekk l-imputat ikunx ħati jew le teħodha l-Qorti tal-Maġistrati, li għandha d-dover

---

Inferjuri: ***Il-Pulizija vs Andrew George Stone***, 12 ta' Mejju 2004, ***Il-Pulizija vs Anthony Bartolo***, 6 ta' Mejju 2004; ***Il-Pulizija vs Maurice Saliba***, 30 ta' April 2004; ***Il-Pulizija vs Saviour Cutajar***, 30 ta' Marzu 2004; ***Il-Pulizija vs Seifeddine Mohamed Marshan*** et, 21 ta' Ottubru 1996; ***Il-Pulizija vs Raymond Psaila et***, 12 ta' Mejju 1994; ***Il-Pulizija vs Simon Paris***, 15 ta' Lulju 1996; ***Il-Pulizija vs Carmel sive Chalmer Pace***, 31 ta' Mejju 1991; ***Il-Pulizija vs Anthony Zammit***, 31 ta' Mejju 1991.

Fil-kawża ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Domenic Briffa*** ġie mistqarr li :

> Kif gie ritenut diversi drabi, hawn qieghdin fil-kamp ta' l- apprezzament tal-fatti, apprezzament li l-ligi tirrizerva fl- ewwel lok lill-gurati fil-kors tal-guri, u li din il-Qorti ma tiddisturbahx, anke jekk ma tkunx necessarjament taqbel mija fil-mija mieghu, jekk il-gurati setghu legittimament u ragonevolment jaslu ghall-verdett li jkunu waslu ghalih. Jigifieri l-funzjoni ta' din il-Qorti ma tirrizolvix ruhha f'ezercizzju ta' x'konkluzjoni kienet tasal ghaliha hi kieku kellha tevalwa l-provi migbura fi prim'istanza, imma li tara jekk il-verdett milhuq mill-gurija li tkun giet "properly directed", u nkwadrat fil-provi prodotti, setax jigi ragonevolment u legittimament milhuq minnhom. Jekk il- verdett taghhom huwa regolari f'dan is-sens, din il-Qorti ma tiddisturbahx (ara per ezempju Ir-Repubblika ta' Malta v. Godfrey Lopez u r-Repubblika ta' Malta v. Eleno sive Lino Bezzina decizi minn din il-Qorti fl-24 ta' April 2003, Ir-Repubblika ta' Malta v. Lawrence Asciak sive Axiak deciza minn din il-Qorti fit-23 ta' Jannar 2003, Ir-Repubblika ta' Malta v. Mustafa Ali Larbed deciza minn din il-Qorti fil-5 ta' Lulju 2002, ir-Repubblika ta' Malta v. Thomas sive Tommy Baldacchino deciza minn din il-Qorti fis-7 ta' Marzu 2000, u r-Repubblika ta' Malta v. Ivan Gatt deciza minn din il-Qorti fl-1 ta' Dicembru 1994).

li tanalizza l-provi u l-argumenti legali kollha u tasal għall-konklużjonijiet tagħha.[2]

8. Din il-Qorti, b'hekk tirrevedi s-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati billi tara jekk u safejn, bis-saħħa tal-provi li jkunu ġew miġjuba mill-partijiet u tal-argumenti legali dibattuti quddiem il-Qorti tal-Maġistrati, setgħetx dik il-Qorti legalment u raġonevolment tasal għall-konklużjoni milħuqa minnha fis-sentenza tagħha. Biex tagħmel dan ix-xogħol ta' reviżjoni din il-Qorti, tkun trid tifli l-provi u l-argumenti miġjuba quddiem il-Qorti tal-Maġistrati u tara jekk, u safejn, b'dawk il-provi li kellha quddiemha, il-Qorti tal-Maġistrati setgħetx tasal għall-konklużjonijiet tagħha kif jidhru fis-sentenza b'mod tajjeb u skont il-Liġi.

9. Jekk din il-Qorti tara li l-Qorti tal-Maġistrati setgħet tasal għall-konklużjonijiet li waslet għalihom skont il-provi u l-argumenti legali li kellha quddiemha, anke jekk dik ma kienetx l-unika konklużjoni li dik il-Qorti setgħet tasal għaliha, allura din il-Qorti ma tibdilx il-konklużjonijiet milħuqa mill-Qorti tal-Maġistrati. Dan peress li jekk il-Qorti tal-Maġistrati tkun għamlet xogħolha tajjeb, din il-Qorti ma tistax taqbad u tibdlilha s-sentenza tagħha, jekk mhux għax ikun hemm raġuni valida. Il-fatt biss li l-appellant ma jkunx jaqbel mal-konklużjonijiet tas-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati mhux biżżejjed biex din il-Qorti tibdel is-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati.

[2] u dan sakemm ma jkunx hemm raġunijiet eċċezzjonali entro l-parametri ta' dak li jipprovdi l-artikolu 428(3)(5) tal-Kodiċi Kriminali li din il-Qorti tkun tista' tiddeċiedi hi l-meritu tal-kawża.

10. Jekk mill-banda l-oħra din il-Qorti tara li, mill-provi li nġiebu jew mill-argumenti legali imresqin quddiemha, l-Qorti tal-Maġistrati tkun żbaljat fl-apprezzament tal-provi jew fl-interpretazzjoni tal-argumenti legali imresqin quddiemha, b'mod li allura din il-Qorti tqis ma jkunx sigur u sodisfaċenti li tistrieħ fuq dawk il-konklużjonijiet, allura din il-Qorti imbagħad għandha s-setgħa u d-dmir li tibdel dik is-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati, jew dawk il-partijiet minnha li jirriżultaw li jkunu żbaljati jew li ma jirriflettux il-Liġi.[3]

11. Dawn il-provi pero jridu qabel xejn ikunu jirrispettaw ir-regoli tal-evidenza fi proċedimenti penali, ċjoe l-*Law of Evidence*.

12. L-artikolu 637 tal-Kodiċi Kriminali jgħid li għal dak li jirrigwarda xhieda ta' eta' minuri, xhieda tal-imputat kif ukoll ix-xhieda ta' persuni li huma klassifikati taħt l-artikolu 636 tal-Kodiċi Kriminali, fosthom persuni li jkollhom interess fil-kwistjoni li fuqha tkun meħtieġa x-xhieda tagħhom, jew fir-riżultat tal-kawża : -

> id-deċiżjoni (dwar il-kredibbilta tagħhom) titħalla fid-diskrezzjoni ta' min għandu jiġġudika l-fatti, billi jittieħed qies tal-imġieba, kondotta u karattru tax-xhud, tal-fatt jekk ix-xhieda għandiex mis-sewwa jew hix konsistenti, u

[3] Ara wkoll, fost oħrajn, l-Appelli Kriminali Superjuri: ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Rida Salem Suleiman Shoaib***, 15 ta' Jannar 2009; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Paul Hili***, 19 ta' Gunju 2008; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Etienne Carter***, 14 ta' Dicembru 2004; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Domenic Briffa***, 16 ta' Ottubru 2003; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Godfrey Lopez*** u ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Eleno sive Lino Bezzina***, 24 ta' April 2003; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Lawrence Asciak sive Axiak***, 23 ta' Jannar 2003, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Mustafa Ali Larbed***, 5 ta' Lulju 2002; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Thomas sive Tommy Baldacchino***, 7 ta' Marzu 2000, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Ivan Gatt***, 1 ta' Dicembru 1994; u ***Ir-Repubblika ta' Malta vs George Azzopardi***, 14 ta' Frar 1989; u l-Appelli Kriminali Inferjuri: ***Il-Pulizija vs Andrew George Stone***, 12 ta' Mejju 2004, ***Il-Pulizija vs Anthony Bartolo***, 6 ta' Mejju 2004; ***Il-Pulizija vs Maurice Saliba***, 30 ta' April 2004; ***Il-Pulizija vs Saviour Cutajar***, 30 ta' Marzu 2004; ***Il-Pulizija vs Seifeddine Mohamed Marshan et***, 21 ta' Ottubru 1996; ***Il-Pulizija vs Raymond Psaila et***, 12 ta' Mejju 1994; ***Il-Pulizija vs Simon Paris***, 15 ta' Lulju 1996; ***Il-Pulizija vs Carmel sive Chalmer Pace***, 31 ta' Mejju 1991; ***Il-Pulizija vs Anthony Zammit***, 31 ta' Mejju 1991.

> ta' fattizzi oħra tax-xhieda tiegħu, u jekk ix-xhieda hix imsaħħa minn xiehda oħra, u taċ-ċirkostanzi kollha tal-każ.

13. Imbagħad l-artikolu 638 tal-Kodiċi Kriminali jagħmilha ċara li huwa fid-dover tal-Prosekuzzjoni li ġġib il-provi kollha u l-aħjar prova possibbli sabiex il-grad tal-prova tal-Prosekuzzjoni jintlaħaq b'suċċess. Jekk dawk il-provi jkunu jikkonsistu prinċipalment fil-verżjoni ta' xhud waħdieni, il-Qorti xorta waħda tista' tasal sal-grad ta' prova rikjest fi proċedimenti kriminali, jekk dak ix-xhud ikun ġie emnut; u dan peress li f'din l-eventwalita, din ix-xiehda ssir biżżejjed biex tagħmel prova sħiħa u kompluta minn kollox, daqs kemm kieku l-fatt ġie ippruvat minn żewġ xhieda jew aktar. Fil-fatt l-artikolu 638(2) tal-Kodiċi Kriminali jgħid li xhud wieħed waħdu, jekk emnut, huwa suffiċjenti sabiex fuq ix-xiehda tiegħu il-Qorti tkun tista' ssib ħtija. Dan il-prinċipju ġie kkonfermat f'diversi każijiet li dawn il-Qrati kellhom quddiemhom fil-passat.[4] Jiġifieri huwa legalment korrett u permissibbli Qorti ta' Ġustizzja Kriminali tasal li ssib ħtija f'persuna akkużata fuq ix-xiehda ta' xhud wieħed biss.

14. In oltre kif gie ritenut mil-Qorti fl-Appell Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Joseph Thorne,***[5]

> mhux kull konflitt fil-provi ghandu awtomatikament iwassal ghall-liberazzjoni tal-persuna akkuzata. Imma l- Qorti, f' kaz ta' konflitt fil-provi,

[4] Ara fost oħrajn l-appelli kriminali sede inferjuri fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Joseph Bonavia*** ppreseduta mill-imħallef Joseph Galea Debono u datata s-6 ta' Novembru 2002; ***Il-Pulizija vs Antoine Cutajar*** ippreseduta mill-Imħallef Patrick Vella u deċiża fis-16 ta' Marzu 2001; ***Il-Pulizija vs Carmel Spiteri*** ippreseduta mill-Imħallef David Scicluna u deċiża fid-9 ta' Novembru 2011; Ara wkoll ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Martin Dimech*** deċiża mill-Qorti tal-Appell Sede Superjuri u ppreseduta mill-Imħallfin Joseph Filletti, David Scicluna u Joseph R. Micallef u datata 24 ta' Settembru 2004.

[5] Deċiza fid-9 ta' Lulju 2003 mill-Qorti tal-Appell Kriminali Sede Inferjuri ippreseduta mill-Imħallef Joseph Galea Debono.

trid tevalwa l-provi skond il-kriterji enuncjati fl-artikolu 637 tal-Kodici Kriminali w tasal ghall-konkluzzjoni dwar lil min trid temmen u f' hix ser temmnu jew ma temmnux'.

15. F'dan il-kuntest, allura, l-akbar sfida li jkollhom il-Qrati fil-każijiet li jisimgħu hija li jiskopru l-verita storika; u dan peress li l-evidenza li tinġieb quddiemhom - kemm dik diretta, kif ukoll dik indiretta - mhux dejjem neċessarjament twassal għall-dik il-verita'. Xhud jista' jkun konsistenti kemm fil-veritajiet li jgħid, kif ukoll fil-gideb li jista' jkun qiegħed jgħid. U huwa għalhekk li jeżisti wkoll ir-reat ta' sperġur. Il-Qrati ma għandhomx is-setgħa li jaqraw l-imħuħ tan-nies. Il-Qrati jippruvaw jifhmu xi jkollhom f'moħħhom, f'qalbhom u fil-kuxjenza tagħhom in-nies li jidhru quddiemhom biss mill-kliem li jgħidu u mill-egħmil tagħhom. Il-Qrati jridu jistrieħu biss fuq il-provi li jkunu nġiebu quddiemhom – ċjoe l-evidenza diretta jew l-evidenza indiretta.

16. L-evidenza indiretta hi dik li prinċipalment tistrieħ fuq iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ. Għalkemm iċ-ċirkostanzi ma jitkelmux bħax-xhieda, u b'hekk ma jistgħux jigdbu, mill-banda l-oħra jistgħu jkunu qarrieqa. Dawn il-Qrati dejjem straħu fuq il-prinċipju li biex l-evidenza ċirkostanzjali tkun is-sies ta' sejbien ta' ħtija, din trid tkun univoka, jiġifieri li tipponta biss u esklussivament lejn direzzjoni u konklużjoni waħda u xejn ħliefha. Altrimenti, jekk iċ-ċirkostanzi jagħtu lok għal aktar minn konklużjoni waħda, il-Qorti ma tkunx tista' tistrieħ fuqhom biss biex tkun tista' ssib ħtija. Jekk ikun hemm dubju dettat mir-raġuni, il-Qorti ma tkunx tista' ssib ħtija fl-imputat jew akkużat.

17. Mill-banda l-oħra biex persuna tiġi misjuba ħatja, il-Liġi kriminali **ma teħtieġx** li din tkun stabbilita b'ċertezza assoluta. Il-Liġi tal-proċedura Maltija hija imnisla mis-sistema Ingliż fejn huwa meħtieġ li biex Qorti ta' Ġustizzja Kriminali tkun tista' ssib ħtija f'akkużat, il-Prosekuzzjoni tkun trid irnexxielha tipprova l-każ tagħha lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni in bażi għall-provi imresqa minnha. Jekk id-Difiża tipprova l-punt tagħha fuq bażi ta' probabbilita, jew tislet argument, inkluż mill-provi tal-Prosekuzzjoni stess, u jirnexxielha ddaħħal dubju dettat mir-raġuni, allura l-Qorti ma tkunx tista' ssib ħtija fl-akkużat.

18. Il-Qorti tkun tista' tasal għal din il-konklużjoni biss wara li tkun għarblet il-provi ammissibbli kollha li jkunu tressqu quddiemha, jiġifieri kemm l-evidenza ordinarja kif ukoll dik esperta, kemm dik diretta u kif ukoll dik indiretta. Fl-aħħar mill-aħħar dik il-Qorti trid tkun żgura moralment, *sure* fis-sistema Legali Ingliż,[6] li l-każ seħħ skont kif tkun qed tipprospetta l-Prosekuzzjoni *lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni.* Dan huwa l-ogħla livell ta' prova li l-Liġi teħtieġ biex tinstab ħtija; livell li huwa anqas miċ-ċertezza assoluta, iżda li huwa ogħla mill-bilanċ tal-probabbilitajiet.

19. Fil-każ Ingliż ***Majid,***[7] Lord Moses stqarr hekk :

> Judges are advised by the Judicial Studies Board, as they have been for many years, to direct the jury that before they can return a verdict of guilty, they must be sure that the defendant is guilty.

---

[6] ***R v Majid***, 2009, EWCA Crim 2563, CA at 2
[7] ibid.

20.Inoltre, fil-ktieb tagħhom ***The Modern Law on Evidence***, Adrian Keane u Paul McKeown[8] jgħidu s-segwenti : -

> In the wake of difficulties encountered with the formula of proof beyond reasonable doubt, Majid makes it clear that the direction on the criminal standard must adhere to the formula of proof by being "sure", in accordance with the longstanding advice given to judges by the Judicial Studies Board. That advice currently contained in the Crown Court Bench Book, is simply that the prosecution prove their case if the jury, having considered all the relevant evidence, are sure that the accused is guilty. Further explanation is described as 'unwise'. If the jury are not sure then, they must find the accused not guilty.

21.Meta jiġi biex ifisser dan il-grad ta' prova fi proċedimenti kriminali, l-Imħallef William Harding kien xi drabi jirreferi għal dal-kunċett bħala l-prinċipju **tas-sikurezza**. Hekk per eżempju fl-appell kriminali fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Joseph Peralta*** deċiża mill-Qorti Kriminali nhar il-25 t'April 1957 dik il-Qorti kienet qalet li f'dak il-każ, in bażi għall-provi miġjuba quddiemha hija setgħet tasal **b'sikurezza** għall-konklużjoni fir-rigward tal-istat tal-imputat, liema stat fattwali kellu jiġi pruvat in bażi għal suffiċjenza probatorja lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni. B'hekk dik il-Qorti ġja fl-1957 kienet irrikonoxxiet l-ekwivalenza bejn l-istat mentali ta' sikurezza mas-suffiċjenza probatorja lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni, kif ukoll illum rifless fil-ġurisprudenza l-aktar reċenti fl-Ingilterra u Wales.

22.U huwa biss meta jkun hemm **id-dubju veru, bażat fuq ir-raġuni, fuq is-sens komun u fuq il-buon sens, ċjoe d-dubju li jibqa'**

[8] Oxford University Press, 2012, p. 106 – 108.

jippersisti wara li jsir stħarriġ dettaljat u b'attenzjoni, b'diliġenza u b'mod imparzjali tal-provi u l-argumenti kollha li jkunu ġew imresqin mill-Prosekuzzjoni u mid-Difiża li mbagħad, jekk jibqa' jippersisti dan id-dubju, jkun jista' jingħad li dak il-livell ta' sikurezza, ossija suffiċjenza probatorja lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni ma jkunx intlaħaq; u li allura bħala konsegwenza, il-Qorti ma tkunx tista' tiddikkjara lill-ħati tal-akkużi miġjuba kontrih.

23. Meta l-partijiet fi proċeduri penali, jagħżlu li jresqu prova, huma jridu jissodisfaw il-*best evidence rule*, ċjoe jridu jresqu l-aħjar prova li tkun tista' tiġi preżentata fil-każ konkret. Fis-sentenza fl-ismijiet ***Ir-Repubblika ta' Malta vs George Spiteri*** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali, ġie ritenut is-segwenti:

> Huwa principju fondamentali fil-process kriminali li l-ligi tesigi li kull min jrid jipprova xi haga, ghandu jressaq l-ahjar prova, u dan jista' biss jaqa' fuq prova sekondarja kemm il-darba din l-ewwel jew l-ahjar prova mhiex disponibbli. Hu veru wkoll, izda, li min ghandu jiggudika jista', skond il-ligi, u minkejja dan il-principju fondamentali appena msemmi, joqghod fuq ix-xhieda anke ta' persuna wahda jekk b'dak li tghid din il-persuna, jikkonvinci lill-gudikant sal-grad tal-konvinciment morali mill-htija tal-persuna akkuzata.
>
> L-prova indizzjarja trid tkun wahda assolutament univoka, li tipponta biss minghajr dubju dettat mir-raguni lejn fatt jew konkluzzjoni wahda. Ovvjament jekk fatt jew cirkostanzi jistghu ragjonevolment jinghataw aktar minn tifsira jew interpretazzjoni wahda, tkun li tkun, allura dik ma tkunx prova ndizzjarja tajba, skond il-ligi, sabiex in bazi taghha tista' tinstab htija. Kif tghid u titlob il-ligi, biex prova ndizzjarja tigi ammessa bhala prova valida fis-sens li wiehed jista' ragjonevolment jasal ghall-konkluzzjoni tieghu ta' htija in bazi taghha bla ebda dubju dettat mir-raguni, irid ikun moralment konvint minn dan ir-rekwizit ta' l-univocita' taghha, cioe' li dik il-prova tfisser biss u xejn aktar li l-akkuzat huwa hati ta' dak addebitat lilu w, allura, kull dubju ragjonevoli fir-rigward ghandu jmur favur l-akkuzat skond il-ligi.

Wiehed ghandu jkun ferm attent fl-apprezzament u nterpretazzjoni tal-prova ndizzjarja ghaliex ghalkemm din hi prova ferm importanti, u kultant anke aktar mill-prova diretta, pero', din hi prova li facilment tista' tqarraq lil dak li jkun qed jghamel l-interpretazzjoni w apprezzament taghha.[9]

24. In oltre u aktar reċentement fis-sentenza ***Il-Pulizija vs Cyrus Engerer,*** il-Qorti tal-Appell Kriminali rriteniet illi :

Biex wiehed jistabilixxi jekk l-provi cirkostanzjali huma univoci wiehed irid jara l-assjem ta' dawn ic-cirkostanzi migjuba bhala prova u li dan il-konvinciment morali huwa wiehed ibbazat sal-grad rikjest tal-prosekuzzjoni tac-certezza morali (u mhux dik assoluta) jew il-prova lil hinn minn kull dubbju dettat mir-raguni. In oltre il-konkluzjoni biex tkun univoka mhux necessarjament trid tkun l-uniku xenarju li jista jintlahaq izda trid tkun l-unika wahda li tista twassal ghal htija b'mod ragonevoli kontra dak li jkun. Fi kliem iehor jekk jinholoq dubbju dwar l-univocita tal-provi cirkostanzjali liema xenarju alternattiv ma jkunx wiehed ragonevoli, dan ma jistax iwassal sabiex il-Qorti tillibera a bazi tan-nuqqas ta' univocita.[10]

25. Illi f'dan il-każ, huwa importanti wkoll li din il-Qorti tirreferi għar-regola tal-*hearsay* u kif din tiġi applikata fil-kamp penali Malti. Dan peress li parti mix-xiehda prodotti f'dan il-każ jistrieħu esklussivament fuq dak li qalulhom il-protagonisti f'dan il-każ.

26. L-artikoli 598 u 599 tal-Kodiċi ta' Organizazzjoni u Proċedura Ċivili (Kap 12) li jirregolaw il-*hearsay evidence*, u reżi applikabbli fi proċedimenti quddiem Qrati ta' Ġustizzja Kriminali bis-saħħa tal-artikoli 520(1)(d) u 645 tal-Kodiċi Kriminali jgħidu kif ġej:

598. (1) Bħala regola, il-qorti ma tiħux qies ta' xiehda dwar fatti li x-xhud igħid li ġie jafhom mingħand ħaddieħor jew li qalhom ħaddieħor li jista' jinġieb biex jagħti xiehda fuq dawk ilfatti.

(2) Il-qorti tista', ex officio, jew fuq oppożizzjoni tal-parti, ma tħallix jew tiċħad li jsiru mistoqsijiet bi skop li jittieħdu xiehda bhal dawk.

[9] Deċiża nhar il-5 ta' Lulju 2002 mill-Imħallfin Noel Arrigo, Joseph A. Filletti u Patrick Vella.
[10] Deċiża nhar it-8 ta' Mejju 2014 mill-Imħallef Michael Mallia.

(3) Iżda l-qorti tista' ġġiegħel lix-xhud li jsemmi l-persuna li mingħandha jkun sar jaf il-fatti li għalihom jirriferixxu dawk ilmistoqsijiet.

599. Il-qorti tista', skont iċ-ċirkostanzi, tippermetti xiehda fuq kliem ħaddieħor u tieħu qies tagħha, meta dan l-istess kliem ħaddieħor ikollu, fih innifsu, importanza sostanzjali, fuq il-meritu tal-kawża jew ikun jagħmel parti mill-meritu; inkella meta dan ħaddieħor ma jkunx jista' jinġieb biex jixhed, u l-fatti jkunu tali li ma jkunux jistgħu jiġu ppruvati sewwa xort'oħra, l-aktar f'każijiet ta' twelid, ta' żwieġ, ta' mewt, ta' assenza, ta' servitù, ta' rjieħ ta'immobbli, ta' pussess, ta' drawwiet, ta' ġrajjiet storiċi pubbliċi, ta'reputazzjoni jew ta' fama, ta' kliem jew fatti ta' nies li mietu jew li jkunu assenti u li ma kellhom ebda interess li jgħidu jew jiktbu l-falz, u ta' fatti oħra ta' interess ġenerali jew pubbliku jew li jkunu magħrufa minn kulħadd.

27.Fil-kawża deċiża minn din il-Qorti diversament presjeduta fl-ismijiet : ***Il-Pulizija vs Janis Caruana*** tal-14 ta' Mejju 2012 mill-Imħallef Lawrence Quintano il-kwistjoni tal-*hearsay evidence* kienet ġiet indirizzata b'dan il-mod : -

21. Bir-rispett kollu, il-hearsay rule tagħna (fl-artikolu 599) mhix daqshekk riġida daqs kemm wieħed jaħseb. Fil-fatt l-ewwel parti ta' dan l-artikolu jgħid hekk:

> '599. Il-qorti tista', skont iċ-ċirkostanzi, tippermetti xiehda fuq kliem ħaddieħor u tieħu qies tagħha, meta dan l-istess kliem ħaddieħor ikollu, fih innifsu, importanza sostanzjali, fuq il-meritu tal-kawża jew ikun jagħmel parti mill-meritu; inkella meta dan ħaddieħor ma jkunx jista' jinġieb biex jixhed, u l-fatti jkunu tali li ma jkunux jistgħu jiġu ppruvati sewwa xort'oħra,'

22. Fil-fatt fil-kawża 'Joseph Mary Vella et versus il-Kummissarju tal-Pulizija' il-Qorti Kostituzzjonali nhar it-13 ta' Jannar 1988 qalet hekk:

> 'Issa, fil-każ preżenti, si tratta ta' depożizzjoni ta' xhud dwar x'qallu ħaddieħor li ma jistax jiġi prodott minħabba li x-xhud ġie marbut bis-sigriet professjonali fuq l-identita' ta'dan il-ħaddieħor. Ċertament il-klem ta' dan il-ħaddieħor jistgħu, fiċ-ċirkostanzi tal-każ, ikollhom importanza sostanzjali fuq il-mertu tal-kawża. Għalhekk il-Qorti ma tara l-ebda raġuni l-għala għandha tiddipartixxi millkonlużjoni tal-ewwel qorti (li tħalli lil dan ix-xhud jiddeponi).'

23. Ukoll fl-Ingilterra u f'Wales ir-regola tal-hearsay m'għadhiex stretta daqsa qabel. Il-Qorti Ewropea Dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fil-każ ' Al-Khawaja and Tahery versus the United Kingdom' tal-15 ta' Diċembru 2011 (deċiżjoni tal-Grand Chamber) qalet hekk f'pargrafu 130:

> 'However, the Court notes that the present cases have arisen precisely because the legal system in England and Wales has abandoned the strict common law ruel against hearsay evidence. Exceptions to the rules have been created, notably in the 1988 and 2003 Acts, which allowed for admission of ST's statement in Al-Khawaja's case and T's statement in Tahery's case.'

24. Fil-każ ta' Al-Khawaja, ST kienet għamlet rapport lill-Pulizija numru ta' xhur sewwa wara li kienet allegatament assaltata minn tabib. ST għamlet suwiċidju qabel il-ġuri. L-Imħallef li ppresieda ħalla li jinqara r-rapport waqt il-ġuri u ta direzzjonijiet appożiti. (Ara paragrafi 9 -19 tal-istess sentenza). Il-Grand Chamber ma sabitx vjolazzjoni talartikolu 6 (ara par.158 tas-sentenza).

25. Issa, jekk wieħed janalizza s-sitwazzjoni fil-każ li jinsab fil-preżent quddiem il-Qorti, ir-rapport bl-ebda mod ma jgħid li min għamel ir-rapport dwar is-serqa indika lill-appellant. Kieku kien hekk ir-rapport kien ikun prova li sar it-tali kliem iżda mhux prova li l-appellant wettaq is-serqa għalkemm l-istess rapport kien ikun jista' jintuża biex jikkorobora provi oħra. (Ara: Subramianiam v Public Prosecutor (1956) 1.W.L.R.956 at 969, PC).2 Fir-rapport odjern m'hemmx xi allegazzjoni bħalma ma għamlet ST fil-każ 'Al-khawaja vs UK' jew xi sitwazzjoni simili għal dak li aċċettat il-Qorti Kostituzzjonali. Hawn għandna biss rapport li saret is-serqa, ta' xhiex, fejn u meta. Min għamel ir-rapport mhux Malti, ma semma lil ebda persuna bħala suspettat, u ma jistax joqgħod jinġieb Malta biex jikkonferma li saret serqa ta' laptop. Terġa' min għamel irrapport ma joqgħodx f'xi pajjiż fil-viċin.

26. Għalhekk il-Qorti, wara li rat iċ-ċirkostanzi tal-każ, u wara li rat l-artikolu 599 tal-Kap 12 res applikabbli għall-Kap 9, qed tiddeċiedi li fil-proċess teżisti prova li hija ammissibbli. Ir-rapport huwa prova li saret is-serqa u ta' xejn aktar.

28. Oltre minn hekk fis-sentenza tal-Qorti Kriminali deċiża nhar l-24 t'Ottubru 2011 fil-kawża fl-ismijiet ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Mario Azzopardi*** ġie deċiż is-segwenti : -

Li l-artikoli relevanti dwar il-Hearsay Rule huma l-artikoli 598 u 599 tal-Kap 12 reżi applikabbli għall-Kap 9 bl-artikolu 645 tal-Kap 9.

Il-każ li mhux l-ewwel darba li ġie ċitat b'approvazzjoni dwar il-hearsay rule f'kawżi ta' natura kriminali huwa Subramaniam v. Public Prosecutor fejn insibu dan ilkliem:

> 'Evidence of a statement made to a witness by a person who is not himself called as a witness may or may not be hearsay. It is hearsay and inadmissible when the object of the evidence is to establish the truth of what is contained in the statement. It is not hearsay and is admissible when it is proposed to establish by the evidence, not

> the truth of the statement, but the fact that it was made. The fact that the statement was made, quite apart from its truth, is frequently relevant in considering the mental state and conduct thereafter of the witness or of some other person in whose presence the statement was made.'

Jekk wieħed jimxi mal-prinċipji ta' dan il-każ allura ċerti persuni li magħhom ikun tkellem l-allegat vittma jistgħu jkunu prodotti (per eżempju, psikologu, għalliem jew social worker, il-ġenituri jew qraba fil-qrib tal-allegat vittma). Dawn jistgħu jixhdu li l-allegat vittma tassew qal hekk. Tali xhieda hija biss prova li l-allegat vittma tassew qal hekk, iżda mhux li dak li qed jgħid l-allegat vittma huwa tassew minnu. Jekk wieħed jeżamina l-ewwel sentenza tal-artikolu 599 tal-Kap 12, wieħed jista' jikkonkludi li l-hearsay rule fil-Liġi tagħna mhix daqshekk assoluta. U filfatt hekk qalet il-Qorti Kostituzzjonali hija u tiddeċiedi il- każ 'Joseph Mary Vella et versus Il-Kummissarju tal-Pulizija' (13 ta' Jannar 1988) fejn il-Qorti kkonfermat digriet tal-Prim'Awla biex jitħalla jixhed Prokuratur Legali li kien marbut bis-sigriet professjonali. Dan tħalla jixhed mingħajr ma kellu jikxef isem it-terza persuna li kienet qaltlu biex il-fatti li fuqhom kellhom jixhed il-Prokuratur Legali. Peress li d-depożizzjoni, li tista' tkun hearsay, tista' tkun prova diretta li ntqal xi ħaġa, ma tistax tiġi esklusa flistadju tal-eċċezzjonijiet preliminari.

F'dak li huma deċiżjonijiet kriminali, il-Qrati tagħna issa ilhom sew isegwu il-prattika dwar il-hearsay rule. (Ara dwar dan il-punt: Ir-Repubblika versus Meinrad Calleja). Reċentement il-Qorti tal-Appell Kriminali diversament preseduta qalet hekk:'

> Fil-limit tal-użu li għamlet l-ewwel Qorti tal-okkorenza msemmija, ma hemm xejn irregolari. Hu ben stabbilit li waqt li prova hearsay ma hix prova tal-kontenut ta' dak li jiġi rapportat li ntqal, hi prova li dak rapportat li ntqal fil-fatt intqal fiċ-ċirkostanzi, data, post u ħin li ntqal u in kwantu tali hi ċirkostanza li meħuda ma' provi u ċirkostanza oħra tista' wkoll tikkontribwixxi għall-apprezzament li tagħmel il-Qorti.' (1 t'April 2011 'Il-Pulizija versus Fabio Schembri' preseduta mill-S.T.O. il-Prim Imħallef Dr Silvio Camilleri).

29. Apparti dan fis-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell Kriminali fil-kawża fl-ismijiet ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Angelus Vella***, deċiża nhar it-30 ta' Lulju 2015, ir-regola dwar il-*hearsay evidence* ġiet spjegata b'dan il-mod kwantu sempliċi daqskemm ċar -

Ilu ben stabbilit minn din il-Qorti, kif anki rilevat mill-ewwel Qorti fis-sentenza tagħha, li mhux kull relazzjoni ta' x'qal ħaddieħor tikkostitwixxi hearsay evidence iżda jekk dak rapportat hux hearsay evidence jew le jiddependi mill-użu li wieħed jippretendi li jsir minn dak rakkontat. Jekk dak rakkontat jiġi preżentat bħala prova tal-kontenut tiegħu allura dak

ikun hearsay evidence u bħala tali inammissibbli iżda jekk dak rakkontat jiġi preżentat mhux bħala prova tal-kontenut tiegħu iżda bħala prova li dak li ntqal verament intqal fiċ-ċirkostanzi ta' data, post u ħin li fihom intqal allura dan ma jkunx hearsay evidence u huwa ammissibbli għal ċerti għanijiet legali legittimi bħal sabiex tiġi kontrollata x-xiehda diretta tax-xhud li l-kliem tiegħu ikun qiegħed jiġi rapportat jew, fiċ-ċirkostanzi idoneji, anki sabiex tiġi korroborata xiehda diretta oħra.

30. Illi l-Liġi tafda l-eżerċizzju tal-analiżi tal-provi f'idejn il-Qorti tal-Maġistrati. Dan peress li l-Qorti tal-Maġistrati tkun fl-aħjar qagħda tqis il-provi kollha għax, normalment, tkun għexet personalment il-proċess quddiemha. Hija tkun setgħet tara u tisma' lix-xiehda jixhdu quddiemha - ħaġa li din il-Qorti ma kellhiex l-opportunita li tagħmel. U għalhekk huwa għaqli li l-Liġi tħalli prinċipalment dan l-eżerċizzju ta' analiżi u apprezzament tax-xiehda tax-xhieda f'idejn il-Qorti tal-Maġistrati; liema eżerċizzju huwa importanzi ħafna u li din il-Qorti ttih il-piż li jixraqlu, in kwantu ma jistax jiġi disturbat kif ġieb u laħaq.

31. Anke fejn il-Qorti tal-Maġistrati, għal xi raġuni jew oħra, ma tkunx semgħet ix-xhieda kollha hi stess, xorta waħda l-Liġi tafda l-eżerċizzju tal-analiżi u deċiżjoni dwar il-fatti f'idejn il-Qorti tal-Maġistrati. Il-Qorti tal-appell xorta tibqa' Qorti tat-tieni grad, biex, fil-każijiet appellati tara jekk u safejn il-Qorti tal-Maġistrati setgħetx legalment u raġonevolment tasal għall-konklużjonijiet milħuqa minnha in bażi għall-dawk il-provi u l-argumenti legali miġjuba quddiemha. Biss, kif intqal, din il-Qorti ma taqbadx u tibdel id-deċiżjoni tal-Qorti tal-Maġistrati kif ġieb u laħaq, u dan għar-raġuni miġjuba fil-kawża ***Il-Pulizija vs Lorenzo Baldacchino*** deċiża mill-

Qorti Kriminali bħala Qorti tal-Appell deċiża nhar it-30 ta' Marzu 1963 mill-Imħallef William Harding fejn intqal is-segwenti : -

> Ma hemmx bżonn jinghad li l-komportament tax-xhud (*demeanour*) hu fattur importanti ta' kredibilita (ara Powell, On Evidence, p. 505), u kien, ghalhekk, li inghad mill-Qrati Ingliżi segwiti anki mill-Qrati taghna, illi "great weight should be attached to the finding of fact at which the judge of first instance has arrived" (idem, p. 700), appuntu ghaliex "he has had an opportunity of testing their credit by their demeanour under examination".

Ikkunsidrat :-

32. Illi meqjusa l-aggravji tal-appellanta, anke jekk din il-Qorti kellha teskludi kompletament ir-riferenza għal xi deposizzjoni ta' Robert Bugeja, jew dak li huwa stqarr lill-Pulizija u liema stqarrija tinsab fl-NPS a fol 50 u dak li ħareġ mix-xiehda tal-Ispettur Eliott Magro, xorta waħda jibqgħu biżżejjed provi biex il-Qorti tal-Maġistrati setgħet tasal għall-konklużjonijiet tagħha. Ma jirriżultax li l-Qorti tal-Maġistrati għamlet xi enfażi fuq xi verżjoni ta' Bugeja jew li bbażat il-konklużjonijiet tagħha fuq dak li qal Bugeja. Anke jekk din il-Qorti kellha tiskarta kompletament kull riferenza għal dak li setgħa qal jew ġie rapurtat li qal Bugeja, xorta waħda jibqa' l-fatt li mill-provi prodotti dil-Qorti għandha biżżejjed biex tkun tista' tiddeċiedi dan il-każ.

33. Illi inoltre, matul it-trattazzjoni ta' dan l-appell ġie ċċarat li l-appellanta ma rrilaxxjat ebda stqarrija lill-Ispettur Eliott Magri. L-unika verżjoni ġuramentata rilaxxjata mill-appellanta hija dik illi mogħtija lill-Perit Richard Aquilina fl-atti tal-Inkjesta Maġisterjali.

Ikkunsidrat :-

34. L-artikolu 226 tal-Kodiċi Kriminali jipprovdi s-segwenti :

> 226 (1) Jekk minħabba l-fatti imsemmijin fl-aħħar artikolu qabel dan[11] issir offiża fuq il-persuna, l-akkużat, meta jinsab ħati, jeħel –
>
> (a) jekk l-offiża tkun gravi u ġġib il-konsegwenzi msemmijin fl-artikolu 218, il-piena ta' priġunerija għal żmien mhux iżjed minn sena jew multa mhux iżjed minn erbat elef sitt mija u tmienja u ħamsin euro u ħamsa u sebgħin ċenteżmu (4,658.75);
>
> (b) jekk l-offiża tkun gravi mingħajr il-konsegwenzi msemmijin fl-artikolu 218, il-piena ta' priġunerija għal żmien mhux iżjed minn sitt xhur jew multa mhux iżjed minn elfejn u tliet mija u disgħa u għoxrin euro u sebgħa u tletin ċenteżmu (2,329.37);
>
> (ċ) jekk l-offiża tkun ħafifa, il-pieni stabbiliti għall-kontravvenzjonijiet.

35. Fis-sentenza fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs. Richard Grech***[12] din il-Qorti diversament presjeduta kienet tagħat l-interpretazzjoni legali tagħha tar-reat kolpuż b'dan il-mod :

> Hu mehtieg ghall-kostituzzjoni tar-reat involontarju skond l-artikolu 225 tal-Kodici Penali, illi tirrikorri kondotta volontarja negligenti - konsistenti generikament f'nuqqas ta' hsieb ("imprudenza"), traskuragni ("negligenza"), jew ta' hila ("imprezia"), fl-arti jew professjoni, jew konsistenti specifikatament f'nuqqas ta' tharis tar-regolmenti - li tkun segwita, b'ness ta' kawzalita', minn event dannuz involontarju. Ghandu jigi premess illi, ghall-accertament tal-htija, minhabba f'kondotta negligenti,

[11] Jiġifieri kull min, b'nuqqas ta' ħsieb, bi traskuraġni, jew b'nuqqas ta' ħila fl-arti jew professjoni tiegħu, jew b'nuqqas ta' tħaris ta' regolamenti.

[12] Deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Inferjuri) ippreseduta mill-Imħallef Vincent Degaetano, nhar it-21 ta' Marzu 1996.

ghandu jsir il-konfront tal-kondotta effettivament adoperata ma' dik ta' persuna li s-sapjenza rumana identifikat mal-bonus paterfamilias, dik il-kondotta, cjoe', illi fil-kaz konkret kienet tigi uzata minn persuna ta' intelligenza, diligenza u sensibilita' normali; kriterju dan, li filwaqt li jservi ta' gwida oggettiva ghall-gudikant, ihallieh, fl-istess hin, liberu li jivvaluta d-diligenza tal-kaz konkret. Biex wiehed jifhem l-essenza vera tal-kolpa, wiehed irid izomm f'mohhu li fil-hajja socjali spiss jinholqu sitwazzjonijiet li fihom attivita' diretta ghal xi fini partikolari tista' taghti lok ghal konsegwenzi dannuzi lil terzi. L-esperjenza komuni jew l-esperjenza teknika - cjoe', l-esperjenza komuni ghall-bnedmin kollha jew dik l-esperjenza ta' kategorija ta' nies li jesplikaw attivita' partikolari - tghallem li f'dawn il-kazijiet wiehed ghandu juza certi prekawzjonijiet bil-ghan li jevita li l-interessi ta' l-ohrajn jigu ppregudikati. Bil-kliem "nuqqas ta' tharis ta' regolamenti" (artikolu 225), il-legislatur mhux qed jirreferi biss ghal-legislazzjoni sussidjarja (li tigi fis-sehh permezz ta' avvizi legali, notifikazzjonijiet tal-Gvern, ordnijiet, ecc.), izda ghal kull forma ta' kondotta statutojament stabbilita, u ghalhekk qed jirreferi ukoll ghal dawk ir-regolamenti ppromulgati minn enti privati (ez. ir-regolamenti nfassla minn sid ta' fabbrika biex jipprevjeni hsara ghal kull min jahdem jew jidhol f'dik il-fabbrika).

36. Inoltre fl-appell kriminali fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs. John Vella***[13] deċiż mill-Imħallef Harding, wara li apprezza l-interpretazzjoni mogħtija minn diversi ġuristi renomati tal-*culpa*, rritjena s-segwenti:

Tkun xi tkun id-definizzjoni tal-kolpa, jibqa' dejjem illi **l-elementi taghha huma l-volontarjeta' tal-att, in-nuqqas ta' previzjoni tal-effetti dannuzi ta' dak l-att, u l-possibbilta' ta' previzjoni ta' dawk l-effetti dannuzi. Jekk l-effetti dannuzi ma jkunux prevedibbli, jew almenu ma setghux ikunu prevedibbli hlief b'diligenza straordinarja, li l-ligi ma tezigix, u li se maj tista' ggib kolpa ljevissima, la ma hix inkriminabbli, ma hemmx htija. Il-kolpa tista' tikkonsisti anki f'imprudenza; b'mod illi min jikkommetti att imprudenti avvolja huwa ma riedx jaghmel hag'ohra hlief dak l-att, u ma pprevediex li dak l-att seta' jkollu konsegwenzi koroh, huwa jibqa' fi htija ghax seta' jipprevedi dawk il-konsegwenzi.**[14] S'intendi, fil-kolpa hemm dejjem gradazzjonijiet mizurabbli ghas-sekonda tac-cirkustanzi partikulari ta' kull kaz, li jinfluwixxu fuq l-applikazzjoni tal-piena.[15]

---

[13] Deċiża nhar il-15 ta' Frar 1958 mill-Imħallef William Harding.

[14] Emfazi ta' din il-Qorti.

[15] F'dak il-każ, surmast tal-iskola primarja tal-Gvern, bħala ċajta, poġġa lapes fit-tarf tal-bank ta' x'uħud mill-istudenti u tah daqqa ta' riga biex il-lapes itir; dal-lapes tar, ġie f'għajn wieħed mill-istudenti, u kkaġunalu offiża ta' natura gravi. B'applikazzjoni tal-principji hawn fuq imfissra s-surmast ġie ritenut kriminalment responsabbli ta' dik il-ferita minħabba li kien f'kolpa.

37. Illi anke jekk din il-Qorti tinjora dak li ġew rapurtati li qalu Robert Bugeja, kif ukoll Emanuele Camilleri, jibqa' fatt li l-kumplament tal-provi juru li l-appellanta kelmet lil Robert Bugeja dwar il-klieb li kellu miegħu, ċjoe Labrador u Rottweiller, filwaqt illi l-appellanta kellha lil Christensen Micallef f'idejha, li dak iż-żmien kellu ħdax il-xahar.

38. Id-Difiża bl-ebda mod ma kkontestat dak li l-appellanta stqarret fl-atti tal-inkjesta quddiem il-Perit Richard Aquilina. Anzi fil-paragrafu 4 tar-rikors tal-appell hija tagħmel riferenza għal dik ix-xiehda tagħha u tgħid li hemmhekk hija indikat b'mod ċar kristallin dak li verament kien ġara. Meta l-appellanta ġiet mitkelma mill-espert tekniku Richard Aquilina, hija stqarret li wara li sid il-klieb staqsiha jekk kienux jibżgħu mill-klieb, hi wieġbitu li ma kienux u żżid li :

> jien kelli t-tarbija f'idi, inżilt kokka u bdejna, jien u t-tarbija, immelsu l-Labrador....jien qomt bil-wieqfa bil-baby f'idi biex dak imur għand ommu Jessica u kif qlajtu minn miegħi, ħassejt xi ħaġa tiġbed it-tifel minn taħt u jien ġbidt it-tifel.[16]

39. Illi minn kliem l-appellanta stess, mhux possibbli illi hi baqgħet biss xi metru u nofs il-bogħod minn fejn kienu l-klieb in kwistjoni meta ġew ikkaġunati l-ġrieħi fuq it-tarbija mir-Rottweiler. Lanqas ma treġi l-verżjoni illi kulħadd baqa' fejn kien u sempliċiment kienu qegħdin jitkellmu bejniethom. Dan qiegħed jingħad peress illi kieku l-appellanta żammet dik id-distanza, hi ma kienetx ser tkun

[16] Folio 59 tal-Proces Verbal relattiv u nserit fl-atti proċesswali.

f'posizzjoni la li tmelles il-kelb, u wisq iktar it-tarbija, li kellha magħha ma kienet se tkun f'dik il-posizzjoni. Biss fix-xiehda tagħha quddiem il-Qorti, Jessica Ann Worgan tgħid li d-distanza ta' metru u nofs kienet minn mar-Rottweiler, li kien mal-art u li ħadd minnhom ma messu. Chiara Agius Conti tgħid li dan il-kelb kien mal-art, rieqed u marbut b'ċinga.

40. Meta Jessica Ann Worgan xehdet quddiem il-Perit Aquilina, hija kienet qalet – għal darba darbtejn – li t-tarbija kienet m'ommha. Tgħid hekk : - "*ommi ammirat iż-żewġt iklieb li kienu bravi u hi kienet iżżomm it-tarbijja li beda jagħmel ftit tal-passi.*" Il-kumment tal-egħluq li għamlet meta kienet qed tixhed quddiem il-Perit Aquilina kien li:- "*Meta l-kelb attakka lit-tarbijja, it-tifel kien bil-wieqfa jagħmel ftit passi u jżomm ma jdejn ommi.*" Din hija verżjoni li ma taqbilx mal-impressjoni li ġiet mogħtija waqt l-appell li l-appellanta kienet qegħda żżomm f'idejha lit-tarbija meta r-Rottweiler ***għola*** għat-tarbija.

41. Meta Jessica Ann Worgan xehdet quddiem din il-Qorti qalet li ommha messet lil kelb – dil-Qorti fehmet lil Labrador - iżda ***mhux*** meta kellha t-tarbija f'idejha. Iżda meta ommha xehdet quddiem il-Perit Aquilina, kienet anzi qalet kategorikament li hi kellha t-tarbija f'idha, niżlet kokka, "***u bdejna, jien u t-tarbija, immellsu l-Labrador***".

42. Biss mid-dinamika ta' kif il-kelb Rottweiller ħataf il-ħarqa tat-tarbija kif iddeskriviet l-istess appellanta, tindika illi ir-Rottweiller kien

qrib ħafna tagħhom, essenzjalment taħthom, allavolja huma kienu qegħdin imellsu lill-Labrador. Minn kliem l-appellanta stess hi għal bidu lanqas indunat għalfejn in-neputi kien qed jinġibed l-isfel.

43. Fix-xiehda li ingħatat quddiem il-Perit Aquilina, Jessica Ann Worgan qalet li l-Labrador kien bla ċinga. Iżda r-Rottweiler kien "***marbut***". Meta din ix-xhud xehdet quddiem din il-Qorti qalet hekk dwar ir-Rottweiler : "*kellu cinga pero ma kienx marbut ma cinga kien hdejn sidu, c-cinga tar-Rottweiler kienet imlibbsa lit-trainer lil Robert Bugeja pero ma kienx hooked maghha.*" Bla dubju, it-tifsira li tagħat quddiem dil-Qorti ma taqbilx mal-espressjoni "***marbut***" użata minnha fis wara l-inċident fl-10 ta' Settembru 2016 lill-Perit Aquilina. Li r-Rottweiler kien marbut b'ċinga joħroġ ukoll mix-xiehda ta' Chiara Agius Conti li f'paġna 109, fuq domanda tad-Difiża stess biex tgħid sew li dak il-kelb kien biċ-ċinga wkoll, din ix-xhud twieġeb "*Iva mela, allahares ma kienx*". Din il-Qorti tqis ix-xiehda ta' Jessica Ann Worgan mogħtija quddiem il-Perit Aquilina, dakinhar tal-inċident, bħala dik li hija verosimili u li tista' torbot fuqha aktar minn dak li ġiet tirrakkonta quddiem din il-Qorti.

44. Ir-Rottweiller kellu ċinga, a differenza tal-Labrador. Ir-Rottweiler kien qiegħed ma sidu u ħdejn sidu. Mix-xiehda tal-appellanta quddiem il-Perit Aquilina ġie stabbilit li kienet hi li l-ewwel kelmet lil sid il-klieb u dan qam, stqasiha jekk kienux jibżgħu mill-klieb, u **<u>l-appellanta wieġbet li ma kienux jibżgħu mill-klieb</u>**. Jekk hi ma kienetx tibża mill-klieb, jidher li hemmhekk ħadet deċiżjoni wkoll

għal neputiha li kien magħha inkwantu hija, bin-neputi f'idha niżlet kokka tmelles lill-Labrador. U ħeġġet lit-tarbija tagħmel bħalha.

45. Żgur li f'xi ħin, l-appellanta u l-klieb, partikolarment il-Labrador, ġew qrib biżżejjed sabiex kemm hi kif ukoll it-tarbija jkunu jistgħu imelsuh. M'hemm l-ebda dubbju, fil-fehma ta' din il-Qorti illi l-appellanta, li kellha n-neputi qua l-vittma f'idejha, resqet qrib biżżejjed ħafna tal-klieb, tant illi hi u t-tarbija mellsu lil-Labrador. Biss viċin tal-Labrador setgħet ukoll tara – kif tista' tgħid raw ix-xiehda kollha li xehdu – li kien hemm ukoll il-kelb l-ieħor, ir-Rottweiller, illi sussegwentement ħebb għal Christensen Micallef. Dan ir-Rottweiler għamel għat-tarbija hekk kif l-appellanta ġiet biex tqum biex tgħaddi t-tarbija lill-ommu Jessica Ann Worgan wara li t-tarbija għolliet idejha biex tmur għand ommha.

Ikkunsidrat : -

46. Illi fil-fehma ta' din il-Qorti, dawn il-fatti, fis-sempliċita tagħhom, iwasslu għal mistoqsija sempliċi daqskemm inevitabbli li riedet twieġeb għaliha l-appellanta u ċjoe – meta hija kienet qegħda żżomm tarbija f'idejha - li kienet għadha qed titlaq timxi – kien prudenti għaliha li tersaq lejn dawn iż-żewġt iklieb, ta' ħaddieħor, u toqgħod tmelles wieħed minnhom, bil-kelb l-ieħor – ta' razza aggressiva magħrufa – mixħut mal-art madwar metru u nofs biss il-bogħod minnhom? Missier tajjeb tal-familja, b'rasu f'postha, kien jagħżel li jagħmel din l-azzjoni trankwillament, mingħajr ma

jidħollu l-iċken ħsieb f'moħħu li b'dik l-azzjoni tiegħu setgħa jiġri xi ħaġa li tagħmel il-ħsara lilu u lil min ikun miegħu. Fi ftit kliem, setgħet l-appellanta tipprevedi li, f'dawk iċ-ċirkostanzi, bl-azzjoni li kienet qegħdha tagħmel, setgħa jkun hemm xi perikolu għaliha jew għal neputiha?

47. Tħobbhom kemm tħobbhom, u tiggustahom kemm tiggustahom, il-klieb, anke dawk ta' razza mansweta, xorta annimali jibqgħu. Kelb, għalkemm huwa meqjus bħala l-akbar annimal ħabib tal-bniedem, xorta waħda jibqa' annimal, maħkum mill-istinti tiegħu, l-ewwel u qabel kollox. Anzi, hemm diversi Stati li stabbilew listi ta' klieb li huma klassifikati ta' natura aggressiva aktar minn oħrajn. Hemm ukoll listi ta' klieb li minħabba l-predisposizzjoni naturali aggressiva tagħhom l-anqas ikunu jistgħu jiġu assikutari minn kumpaniji tal-assikurazzjoni.[17] Ir-razza Rottweiler hija magħrufa bħala fost l-aktar razza aggressiva ta' klieb.[18] Għalhekk ir-razza tal-kelb minnha nnifisha diġa timponi grad għola ta' diliġenza fuq sid dak il-kelb biex jassigura li l-kelb tiegħu ma jkunx ta' perikolu għan-nies. Huwa wkoll element indikattiv li sid jew detentur ta' kelb ta' din ir-razza għandu jkollu grad t'attenzjoni akbar versu l-imġieba tal-kelb tiegħu u l-prekawzjonijiet li jkun irid jieħu. Anzi skont

---

17 <https://www.psychologytoday.com/us/blog/canine-corner/201405/14-dog-breeds-blacklisted-insurance-companies> aċċessata 10 ta' Jannar 2019.

18 <https://www.insidedogsworld.com/top10-most-dangerous-dog-breeds-in-theworld/> aċċessata 10 ta' Jannar 2019. Ara wkoll <https://it.wikipedia.org/wiki/Lista_delle_razze_canine_pericolose> aċċessata 10 ta' Jannar 2019.

ġurisprudenza estera, kelb li jkun ta' razza li hija meqjusa aggressiva aktar minn oħrajn ġie ritenut li għandu responsabbilta akbar.[19] Fattur importantissimu f'dan il-kuntest huwa li kelb ta' din ir-razza, għalkemm ma jkunx gidem jew weġġgħa lil persuni oħra preċedentement ma jfissirx li ma jkunx potenzjalment perikoluż. Ladarba jkun ġej minn razza ta' klieb li għandhom predisposizzjoni naturali li jkunu aggressivi aktar minn klieb oħra, id-diliġenza tas-sid kienet titlob li jieħu ċerti prekawzjonijiet fil-konfront tal-istess kelb – fosthom li jżommhom marbuta u b'sarima ma ħalqhom.

48. Biss anke jekk sid il-klieb f'dan il-każ setgħa naqas minn dmirijietu dwar dan, huwa qabel xejn staqsa lill-appellanta jekk kienux jibżgħu mill-klieb, u hi minn naħa tagħha ma qagħditx lura milli twieġeb li ma kienux jibżgħu mill-klieb. Dawn iż-żewġt iklieb ma kienux liebsin sarima ma ħalqhom – tant li r-Rottweiler gidem lit-tarbija. Anke jekk sid il-klieb setgħa qal, jew ta x'jifhem lill-appellanta, li dawn il-klieb kienu mansweti – kienet għaqlija u

---

[19] Ara wkoll f'dan is-sens is-segwenti :

> Se il cane che provoca lesioni a terzi è di "razza pericolosa", la **responsabilità per il padrone** che ha **omesso di adottare le cautele necessarie** per evitare e prevenire le possibili reazioni dell'animale e le aggressioni ad altre persone o animali diventa **maggiore** e "**rinforzata**" proprio dall'appartenenza dell'esemplare a una razza di indole potenzialmente più pericolosa. Ad affermarlo è la Corte di Cassazione, quarta sezione penale, che con la sentenza n. 36747/2018 si è pronunciata sul ricorso della padrone di un American Stafford, condannata per **lesioni colpose** provocate dal suo cane ad un'altra donna. Per i giudici, i detentori dei cani assumono una **posizione di garanzia**, che impone allo stesso di **controllare e custodire l'animale**.

<https://www.consulenzalegaleitalia.it/lesioni-provocate-dal-cane-responsabilita-rinforzata-se-e-di-razza-pericolosa/> aċċessata fl-10 ta' Jannar 2019.

prudenti l-appellanta li tmur, b'tarbija ta' ħdax il-xahar f'idha, tmelles kelb Labrador, meta kien hemm Rottweiler, li għalkemm marbut b'ċinga, kien biss xi metru w nofs il-bogħod minnu, mingħajr sarima ma ħalqu?

49. Il-fatti rakkuntati mix-xiehda msemmija, u prinċipalment dik tal-appellanta u ta' bintha - minkejja d-diskrepanzi bejniethom – turi biċ-ċar li l-appellanta, b'xi mod, ġiet qrib il-klieb waqt li kienet qegħda żżomm lit-tarbija u l-appellanta għamlet hekk minn jeddha għax iggustat lil dawk il-klieb. Meta marret tmelles lill-Labrador u ħadet lit-tarbija magħha biex tmelsu wkoll, għamlet dan volontarjament. Din il-Qorti ma għandhiex dubju li l-appellanta bl-ebda mod ma riedet li jsir xi ħsara lit-tarbija – neputiha li kien għadu ta' ħdax il-xahar. U dil-Qorti l-anqas m'għandha ebda dubju li l-ġest tagħha li tieħu lit-tarbija jmelles lill-Labrador kien wieħed premoruż u intiż li juri lit-tarbija l-ħlewwa ta' ċerti annimali – b'mod partikolari l-klieb tar-razza Labrador.

50. Iżda preċiżament dan ma jnaqqas xejn mill-fatt li dawk huma annimali – u li r-reazzjoni tagħhom tibqa' dejjem imprevedibbli. U hemmhekk huwa fejn l-appellanta naqset mill-prudenza li kienet mistennija minnha. Bi ftit aktar attenzjoni u prudenza hija setgħet, u kellha, tipprevedi jiġifieri tara bil-quddiem li, kelb mingħajr sarima, anke jekk marbut, setgħa jkollu reazzjoni li ma tkunx qiegħed tistenniha u li tiġi għall-għarrieda. Anzi b'mod partikolari dan kien japplika għal dak ir-Rottweiler – li a differenza tal-Labrador – huwa kelb ta' razza ferm aktar aggressiva u

imprevedibbli mill-Labrador – u li kien mingħajr sarima ma ħalqu. Dil-Qorti jidhrilha li l-element tal-possibilita tal-previżjoni tal-effetti dannużi kien hemm u wieħed setgħa faċilment jarah bl-użu tal-prudenza u diligenza ordinarja. Anzi jekk il-verżjoni ta' bintha Jessica Ann Worgan titwemmen u ċjoe li r-Rottweiler kien b'ċinga iżda li ma kienetx *hooked* – aktar u aktar l-appellanta ma kellhiex tersaq viċin ta' dak il-kelb bit-tarbija f'idha!

51. F'dan il-każ kienx hemm biss l-element tal-imprevedibbilta tar-reazzjoni ta' dawn iż-żewġt iklieb, iżda wkoll dik ta' tarbija ta' ħdax il-xahar li żgur ma tistax titqies li għandha s-sens li tifhem il-perikolożita tas-sitwazzjoni li kienet fiha. Jingħad biss li tarbija ta' dik l-eta, b'bikja jew b'ċaqlieqa faċilment kienet taħsad kelb, b'mod partikolari Rottweiler li kien, skont Chiara Agius Conti, rieqed mal-art qabel dan, li mal-ġest tat-tarbija li għolliet idejha biex tmur għand ommha, ħassha b'theddida u għamel għaliha. Veru każ li jgħid il-Malti : kelb rieqed la tqajmux.

52. Din il-Qorti ma ġietx imsejha biex tistħarreġ ir-responsabbilta' ta' sid il-kelb. Kien hemm Qorti oħra li ddeċidiet dwar dan. Iżda din il-Qorti jidhrilha li anke jekk, *gratia argomenti*, sid il-kelb setgħa kien responsabbli għal xi nuqqasijiet, imprudenza jew negliġenza jew nuqqas ta' tħaris ta' regolamenti minn naħa tiegħu, dan ma jxejjinx ir-responsabbilta' tal-appellanta li kellha tara li ma tqiegħedx lilha nnifisha u lil neputiha f'periklu meta esponietu għal żewġt iklieb ta' ħaddieħor, mingħajr sarima ma ħalqhom, billi marret tmelles

wieħed minhom li kien biss metru u nofs bogħod mill-kelb l-ieħor – li huwa magħruf għar-razza aggressiva tiegħu.

53. L-esperjenza komuni għall-bnedmin tgħallem li wieħed għandu juża ċerti prekawzjonijiet bil-għan li jevita li l-interessi tal-oħrajn ma jiġux preġudikati. F'dan il-każ, l-appellanta ħalliet il-ħlewwa tal-Labrador jegħleb din il-prudenza li kienet mistennija minnha, baxxiet il-*livello di guardia* tagħha, u l-konsegwenza t'hekk qegħdet lilha nnifisha u lil neputiha f'sitwazzjoni ta' perikolu, bla bżonn.

54. Konsegwentement din il-Qorti hija tal-fehma illi l-Qorti tal-Maġistrati setgħet legalment u raġonevolment tasal sabiex issib lill-appellanta ħatja tal-akkuża miġjuba kontra tagħha.

Decide

Għall-motivi premessi din il-Qorti tiċħad l-appell u tikkonferma s-sentenza appellata.

Aaron M. Bugeja
Imħallef